

**Філіна А.П.****УДК 008****УКРАЇНСЬКА МОВА – НАЦІОНАЛЬНА МОВА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

Українська мова – національна мова українського народу. У сучасному світі налічується майже сім тисяч мов, Наша, українська, як і будь-яка інша, посідає своє унікальне місце. У мові нація залишає всю свою історію, свій всебічний багатомістовий досвід, здобутки культури, світоглядні ідеї, свою самобутність. Мова кожного народу є витвором багатьох поколінь.

Мова є засобом комунікації, інструментом порозуміння між людьми, спілкуванням між народами. Адже у процесі суспільної діяльності люди мають постійну потребу вступати в різні стосунки з іншими людьми, погоджувати з ними свої дії, ділитися власним досвідом і запозичити собі досвід інших, давати поради й розпорядження або одержувати їх. Без мови не може існувати будь-яке виробництво, не може розвиватися наука, техніка, культура, мистецтво, преса, радіо і телебачення.

Мова є також знаряддям формування і вираження думки, основою духовності народу, міцною і надійною опорою самоусвідомлення особистості, імпульсом до творчого самовираження людини не тільки в національній культурі, а й у світовій цивілізації.

Коріння української мови сягає у сиву давнину. Адже українська мова протягом багатьох віків не мала певного визначеного статусу. На найвищому державному рівні видавалися укази, закони, постанови-положення, що сприяли забороні і викоріненню української мови. Мова однієї з найдавніших націй почала втрачати природну якість, її носіями в основному були мешканці села. Мовою міського побуту в нбайширшому розумінні, а також спілкування в усіх сферах була російська мова. Також керівники українського походження та більшість міських мешканців, які мігрувала з села, говорили, як відзначив у своєму виступі Б.Олійник «...російською мовою, але з таким зачепилівським акцентом, що корінному москвичу, аби він і втямив, треба ще раз перекладати на справжню російську».

«Закон про мови» 1989 р. та Конституція України (1996 р., ст. 10) – документи, що надали українській мові державного статусу.

У другій половині 80-90 рр. ХХ ст. зміна суспільного ладу, масової свідомості, формування нових держав і проголошення незалежності України, зумовили якісні зрушення в сучасній українській літературній мові.

Статус державної мови, безперечно, стимулював розширення її функцій, сприяв розвитку української нації, її традицій і культури. Тому ми повинні пам'ятати, що виховувати в собі повагу до мови, якою спілкуємося, - це, перш за все, виявляти повагу до народу, його історії, культури. Адже мова – своєрідний генетичний код нації, а не лише засіб спілкування.

Національна мова з'являється не відразу, не раптово, її становлення триває сотні, а то й тисячі років. Численні покоління формують мову, розвивають її, збагачують, удосконалюють, наповнюють власним життєвим досвідом, пристосовують до свого менталітету, до природного оточення, до мінливих умов життя. Мова – продукт тривалого історичного розвитку народу.

У виникненні, формуванні й функціонуванні різних мов є певні закономірності.

За родоплемінного ладу майже кожне плем'я мало свою мову. Мови сусідніх племен були ще досить близькими, але що далі одне від одного жили племена, тим більше різнилися їхні мови. Ось, наприклад, яку мовну картину спостерігав М. Миклухо-Маклай 1871 р. серед примітивних племен Нової Гвінеї: «Майже в кожному селищі своє наріччя. У селах віддалених на чверть години ходи одне від одного, є вже кілька різних слів для позначення тих самих предметів; жителі сіл, розташованих на відстані години ходи одне від одного, розмовляють іноді такими наріччями, що майже не розуміють одні одних. Якщо мої екскурсії тривали понад один день, мені потрібні були два або навіть три перекладачі, які повинні були перекладати один одному запитання й відповіді». Подібні явища й досі спостерігаються в деяких районах Індії, в Африці.

Племінних мов було багато. Наприклад, у тій же Новій Гвінеї ще й дотепер збереглося близько 620 мов. В Австралії наприкінці XVIII ст. коли сюди прийшли європейці, на 300 тис. аборигенів було приблизно 600 мов. В Індії на початку XX ст. налічувалося 1,5 тис. мов, нині їх – 845. У Нігерії – понад 100 мов, у Конго – близько 800. У сучасному Дагестані майже кожен аул має власну мову.

Те саме було колись і на теренах України. Геродот (V ст. до н.е.), наприклад, пише що скіфи, відвідуючи країну аргіппеїв (яка, ймовірно, лежала на південних відногах Уральського хребта), користувалися сьома мовами. Пліній Старший (I ст. н.е.), говорячи про Таврику, тобто про Кримський півострів, стверджує: «У цій землі живе 30 племен, із них 23 у внутрішніх областях». Помпоній Мела (I ст. н.е.) називає на території України 16 племен. Зрозуміло, далеко не всі. Клавдій Птолемей (II ст. н.е.) уже більш поінформований про ці землі Він підкреслює: «Заселяють Сарматію дуже численні племена», - і називає їх уже більше 60.

Насправді ж, у прадавній Україні, де люди почали селитися щонайменше мільйон років тому, повинно було бути набагато більше племен і мов. Якщо зіставити сучасну Україну з іншими країнами, де ще збереглося давнє мовне різноманіття, то можна припускати, що був такий час, коли на її просторі жило близько тисячі різних племен із різними мовами. Ще й тепер майже кожне село має свої діалектні особливості – то чи це не залишки прадавніх племінних мов?

Племінні мови були досить обмежені у своїх виражальних можливостях: синтаксис був бідний, морфологічні засоби – мало впорядковані словниковий запас - невеликий, кількост, від сили тисячу або трохи більше слів. Ці мови були нестійкими, особливо швидко могла змінюватися їхня лексика. Тому, коли виникало об'єднання племен (добровільне чи примусове), мова одного племені, сильнішого, розвиненішого, невдовзі витісняла з об'єднання інші мови й водночас сама збагачувалася за їхній рахунок. Її словник помітно збільшувався, з'являлися синоніми, розширювалися синтаксичні й морфологічні засоби. Мова ставала досконалішою й стійкішою вже хоч би тому, що нею розмовляло більше людей. Така мова могла довгий час протистояти натискові іншої мови.

Отже, певна мова опановувала дедалі більший простір не стільки завдяки природному приростові населення, скільки внаслідок насильного або добровільного захоплення в її орбіту носіїв інших мов. Найчастіше це відбувалося внаслідок підкорення одним племенем чи народом інших племен чи народів. Ареал такої мови з бігом століть то розширювався в різні боки, то звужувався; вона зазнавала то сильнішого, то слабкішого впливу як із боку переможених мов, так і з боку мов інших завойовників, розгалужувалася, діставала різні назви. Окремі її відгалуження могли зникати або розростатися до нових мов основ. Основну ж роль в утвердженні тієї чи іншої мови завжди відігравала держава, зокрема її адміністрація та військо. А причиною різких змін у мові, появи в ній цілком нових якостей були її зіткнення з іншими мовами.

Так виникли не лише романські мови (не внаслідок розпаду латинської мови, а в наслідок її взаємодії з іберійськими, кельтськими та іншими мовами), а й германські, іранські, тюркські і т.д. Так постали й мови слов'янські.

Національною мовою українського народу є українська мова – його велике духовне надбання. За оцінкою Панаса Мирного, рідна мова – це «найбільше і найдорожче добро, жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почуття».

Різновиди національної мови: діалекти, жаргони, просторіччя, літературна мова.

Найголовніша ознака літературної мови – це її унормованість, властиві їй норми. У якій би сфері свого життя і діяльності не користувалася людина мовою, вона завжди дотримується певних правил. Найпростішими і найбільш відомими з них є правила орфографічні, або правописні, які закріплюють і робить обов'язковими для всіх писемних текстів чинний тепер у нас «Український правопис». Отже, мовною нормою виступає будь-яке усталене і загальноприйняте у мові явище – звук, морфема, значення слова, форма слова, різновид словосполучення чи речення. Кожне з цих явищ сприймається як зразок і як обов'язкова одиниця для використання всіма носіями мови. Її характеристика, опис мають назву мовного правила. У вигляді мовних правил мовні норми найповніше й у певній системі викладено в словниках, підручниках і посібниках.

Формування та розвиток української літературної мови постійно залежали від конкретних подій життя нашого народу. Значну роль у формуванні нової української літературної мови на живій основі відіграв І.П. Котляревський – автор перших великих художніх творів українською мовою («Енеїда», «Наталка Полтавка»).

Початком нової української літературної мови умовно вважається 1798 р., коли вийшли друком три перші частини славнозвісної поеми «Енеїди», в якій уперше й досить повно зображено тогочасне

українське життя, з великою силою забриніла народна українська мова. Тому І.П. Котляревського вважають зачинателем нової української літературної мови.

У першій половині 19 ст. вийшли перші збірки українських пісень, записаних з народних уст, різноманітні за жанром і формою художні твори українських письменників (Квітки-Основ'яненка, Гулака-Артемовського, Гребінки).

Процес становлення української літературної мови на живій народній основі завершив великий поет, мислитель і непримиренний борець проти гноблення трудящого народу Т.Г. Шевченко. Він став основоположником української літературної мови.

Діалектом (наріччям) називається сукупність специфічних мовних особливостей – фонетичних, морфологічних, синтаксичних, лексичних, що не властиві літературній мові, але характерні для усного мовлення населення, яке проживає у певній місцевості.

Діалектизм – це слово або інший елемент у літературній мові, взятий з діалекту. Діалект членується на під діалекти (під наріччя), в межах яких виділяються говори і говірки. Говірка є найдрібнішою діалектною одиницею, а певна група однотипних говірок, яким властиві деякі спільні мовленеві ознаки, називається говором.

Розрізняють три основні діалекти, або наріччя (діалектні групи) української мови:

- північний (або поліський);
- південно-західний;
- південно-східний.

Жаргон :

– мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі;

– умовна, штучна говірка, зрозуміла лише в певному середовищі (чувак, шпана) тобто зробити свою мову незрозумілою.

Просторіччя:

– побутове мовлення (на відміну від книжної, літературної мови);

– літературне слово, граматична форма, зворот, що не є нормою літературної мови, але вживається в побутовому мовленні, а в художніх творах використовується як стилістичний засіб для надання мові зневажливого, іронічного, жартівливого, грубуватого відтінку (підлабуза, роззява, реготуха, викати).

Літературна мова – це оброблена майстрами (письменниками, вченими) унормована, відшліфована форма загальнонародної мови. Вона обслуговує всі сфери суспільної діяльності людей, тому вона має багатий і різноманітний словниковий склад, розвинену систему форм слів, типів словосполучень і речень. Українська літературна мова тільки унормовувалась освіченою частиною українців, проте вона створювалась усім українським народом упродовж усього його історичного життя.

#### **Висновок.**

Мова – це дзеркало навколишнього світу, яка відображає дійсність і створює свою картину світу, специфічну й унікальну для кожної мови і, відповідно народу, етнічної групи, мовного колективу, що користується даною мовою як засобом спілкування. Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Для цього потрібно подолати бар'єр культурний. Існують так звані національно-специфічні компоненти культур, тобто саме те, що і створює проблеми міжкультурної комунікації.

Мова – скарбничка культури. Вона зберігає культурні цінності – у лексиці, у граматиці, в ідіоматиці, у прислів'ях, приказках, у фольклорі, у художній і науковій літературі, у формах письмового й усного мовлення. Мова – передавач, носій культури, вона передає скарби національної культури, що зберігається в ній, з покоління в покоління. Опановуючи рідну мову, діти засвоюють разом з цим і узагальнений культурний досвід попередніх поколінь.

Мова – знаряддя, інструмент культури. Вона формує особистість людини, носія мови, через нав'язані йому мовою і закладені в мові бачення світу, менталітет, відношення до людей тощо, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування.

Отже, мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок і ідей, що характеризують наш спосіб життя. Як один з видів людської діяльності, мова виявляється складовою частиною культури, обумовленої як сукупність результатів людської діяльності в різних сферах життя людини: виробничої, суспільної, духовної. Однак як форма існування мислення і, головне, як засіб спілкування мова постає в одному ряді з культурою.